

Streszczenie

Przedmiotem niniejszej rozprawy jest zwrócenie uwagi na specyfikę przełomu XVII i XVIII wieku w polskiej literaturze późnego baroku. Ścieżkę prowadzonych analiz i kompozycję pracy wyznaczają sylwetki i utwory pisarzy przełomu XVII i XVIII wieku. W przeważającej większości są nimi twórcy świeccy, mający w swym dorobku przede wszystkim poezję religijną.

Skupiono uwagę na Janie Stanisławie Jabłonowskim (1669–1731) (rozdział pierwszy). Jego stosunkowo bogaty dorobek (a może nawet bardziej sam życiorys) uzyskał już niemałą reprezentację w badawczych dociekaniach znawców literatury dawnej oraz historyków. Moją uwagę pragnę jednak skierować na debiut literacki Jabłonowskiego (nie biorę pod uwagę mów politycznych), czyli wydaną w 1700 roku *Zabawę chrześcijańską*. Komponent uzupełniający refleksję nad gatunkiem literackim i kompozycją cyklu stanowi niedawno znaleziony w Bibliotece Książąt Czartoryskich rękopis znajdujący się w teczce zatytułowanej *Jana Jabłonowskiego Wojewody Ruskiego różne zabawy*. Bazę materiałową dopełnia odnaleziony w Ossolineum rękopis *Notata niektóre o poezji polskiej*, który – jako jedyny spośród poddawanych tu analizie tekst niepoetycki – pozwoli skomentować i uchwycić świadomość teoretyczną wojewody ruskiego. Równie istotnym, ale zarazem odznaczającym się najbardziej pokaźnym dorobkiem, autorem jest Wojciech Stanisław Chrościński (1665–1722), którego wybranymi utworami zajmuję się w rozdziale trzecim. Autor parafraz biblijnych pozostawił liczne drukowane dzieła, które nie znalazły dotąd właściwej charakterystyki. Na szczególną uwagę zasługują *Treny żałobne* (1711), pisane na cześć zmarłej (kilka lat przed wydaniem tekstu) małżonki. Innym cyklem poetyckim, domagającym się uważnej lektury, jest *Krótki zbiór duchownych zabaw* (1710), zawierający elegie pokutne.

Wymienione tu postaci stanowią górną część skali możliwości artystycznych literatury tego czasu. Rozdział czwarty zawiera interpretacje poszczególnych dzieł grupy autorów (o znacznie mniejszym dorobku), którą tworzą kolejno: Remigiusz Suszycki (1642–1705), Piotr Franciszek Alojzy Łoski (1661–1728), Bart[łomiej] Franciszek Gniewisz (?) i Michał Serwacy Wiśniowiecki (1680–1744). Wzmiankowane tu utwory, traktowane są na równi z istotnymi zjawiskami w poezji późnego baroku, na przykład z dziełami Jabłonowskiego czy Chrościńskiego.

Warto także zauważyć, że tytułowy „przełom XVII i XVIII wieku” reprezentowany jest przez dzieła powstałe jednak w okresie około trzydziestu lat. Datami granicznymi jest zatem twórczość Remigiusza Suszyckiego, którego dzieło, czyli *Pieśni nabożnych część pierwsza*, zostało opublikowane w 1697 roku (później jako cykl trzyczęściowy). Z kolei cezurą określającą datę końcową opisywanego kręgu literatury jest na pewno *Dźwięk na wdzięk opatrności Boskiej*, wydany przez Piotra Franciszka Alojzego Łoskiego w 1724 roku. Nie oznacza to jednak, że przyjęte tu obramowania periodyzacyjne w jakiś sposób zamykają dyskusję nad poezją przełomu XVII i XVIII wieku. Są raczej propozycją spojrzenia na literaturę tego czasu poprzez ukazanie sylwetek i specyfiki omawianych tu dzieł.